

Secció III. Altres disposicions i actes administratius

CONSELL INSULAR DE MALLORCA

DEPARTAMENT DE CULTURA, PATRIMONI I POLÍTICA LINGÜÍSTICA

1098***Acord del Ple d'aprovació de la delimitació de la torre Major i del seu entorn de protecció, situada al carrer del Cranc, núm. 2, del terme municipal d'Alcúdia. Expedient 87/2020***

El Ple del Consell Insular de Mallorca, en sessió de dia 10 de febrer de 2022, va adoptar, entre d'altres, el següent acord:

“FETS

1.- El Servei de Patrimoni Històric ha iniciat d'ofici, d'acord amb l'article 7.1 de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del patrimoni històric de les Illes Balears (LPHIB), la incoació de la modificació de l'expedient de declaració de bé d'interès cultural, amb categoria de monument, de la Torre de Major (Alcúdia), incoat per acord de la Comissió Insular de Patrimoni Històric de data 12/03/2020 (BOIB núm. 115, de 27/06/2020).

2.- L'objecte del present expedient és delimitar aquesta edificació i el seu entorn de protecció per tal de completar la declaració originària, així com complimentar tot allò que estableix la Llei 12/1998 sobre el procediment i contingut dels expedients de declaració d'un Bé d'Interès Cultural. Se completen, per tant, a més de la delimitació del bé i del seu entorn de protecció, la fitxa tècnica, la memòria històrica i descriptiva, l'estat de conservació, les mesures de protecció i criteris d'intervenció.

3.- En compliment d'allò que determina l'article 9 punt 3 de la Llei 12/1998 de 21 de desembre del Patrimoni Històric de les Illes Balears, es va donar audiència als interessats per un termini de quinze dies hàbils.

4.- Així mateix, en compliment d'allò que determina l'article 9 punt 3 de la Llei 12/1998 de 21 de desembre del Patrimoni Històric de les Illes Balears, es publicà al BOIB núm. 102, de 31/07/2021 l'obertura del tràmit d'informació pública d'un mes.

5.- Tal i com estableix l'article 9.1.a) de la Llei 12/1998 de 21 de desembre del Patrimoni Històric de les Illes Balears, a l'expedient consta informe favorable d'una de les institucions consultives previstes a l'article 96 d'aquesta Llei, en concret, informe de la Universitat de les Illes Balears.

Fonaments de dret

Primer.- La torre Major fou protegida pel Decret de 22 d'abril de 1949 (BOE núm. 125, de 5 de maig de 1949) sobre protecció dels castells espanyols. En aquest decret ja s'establia la necessitat d'elaborar un inventari documental i gràfic que identifiqués aquests elements a protegir. Aquesta prevenció es complí amb la redacció, el 1968, del *“Inventario de Protección del Patrimonio Cultural Europeo. Monumentos de Arquitectura Militar.”* En aquest inventari apareix la Torre Major com a edificació fortificada, amb el codi 006 (IPCE).

Així doncs, aquesta protecció genèrica, acompanyada pel posterior inventari (IPCE) afecta aquesta edificació que, en virtut de la disposició addicional segona de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol i de la disposició addicional primera de la Llei 12/1998 del Patrimoni Històric de les Illes Balears, passà a tenir consideració de BIC (monument) i consta inscrita, al Registre General de Béns d'Interès Cultural de l'Estat amb el codi R-I-51-0008327.

També es troba inclosa al catàleg del patrimoni històric i artístic d'Alcúdia, amb aprovació definitiva, amb el codi d'identificació AM4 i grau de protecció A.

Segon.- El 13 de gener de 2022 els tècnics del Servei de Patrimoni Històric han emès informe proposat per tal d'adaptar declaració genèrica a la legislació vigent en matèria de patrimoni històric, proposat que fou aprovada per la Ponència Tècnica de Patrimoni Històric de 19/01/2022 i posteriorment per la Comissió Insular de Patrimoni Històric de 25/01/2022.

Tercer.- L'article 10 de la Llei 12/1998 regula que l'acord de declaració s'haurà d'adoptar pel Ple del Consell de Mallorca.

Quart.- D'acord amb els articles 7 i següents de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del patrimoni històric de les Illes Balears, i d'acord amb les competències atribuïdes per la Llei 6/1994, de 13 de desembre, als Consells Insulars en matèria de Patrimoni Històric.

Cinquè.- D'acord amb el Reglament Orgànic del Consell Insular de Mallorca, aprovat pel Ple de dia 12 d'abril de 2018, amb correcció d'errades materials aprovades pel Ple de 12 de juliol de 2018 (BOIB núm. 89, de 19/07/2018).

Atès l'exposat, es formula la següent proposta d'acord:

I.- Aprovar la delimitació de la Torre Major i del seu entorn de protecció, situada al carrer del Cranc, núm. 2, del terme municipal d'Alcúdia, segons la descripció literal i gràfica que figuren descrites a l'informe tècnic de dia 13 de gener de 2022, que s'adjunta i forma part integrant del present acord.

II.- Els efectes d'aquest acord són els que genèricament s'estableixen a la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears i la normativa concordant.

III.- Notificar aquesta acord als interessats, a l'Ajuntament d'Alcúdia i al Govern de les Illes Balears.

IV.- Publicar aquest acord al Butlletí Oficial de les Illes Balears i al Butlletí Oficial de Estat i anotar-ho al Registre Insular de Béns d'Interès Cultural de Mallorca i comunicar-ho a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears perquè procedeixi a la seva anotació al Registre de Béns d'Interès Cultural de les Illes Balears i a la vegada comuniqui al Registre General de Béns d'Interès Cultural de l'Estat les inscripcions i anotacions que es realitzin.

ANNEX I

Informe tècnic de 13 de gener de 2022:

INFORME PROPOSTA DE DECLARACIÓ

Atès que en data 12 de maig de 2020 la Comissió Insular de Patrimoni Històric de Mallorca va acordar incoar l'expedient de modificació de l'expedient de declaració com a bé d'interès cultural, amb categoria de monument de la Torre Major, del terme municipal d'Alcúdia

Atès l'informe tècnic de resposta a l'informe de la UIB i de les al·legacions, de data 12 de gener de 2022

I a la vista que s'han dut a terme tots els tràmits establerts a l'article 7 (procediment de declaració) i article 8 (contingut de l'expedient de declaració) de la llei 12/1998, de 21 de desembre, del patrimoni històric de les Illes Balears, es proposa modificar l'expedient de declaració com a bé d'interès cultural, amb categoria de monument de la Torre Major, del terme municipal d'Alcúdia.

1. INTRODUCCIÓ

La primera iniciativa per dotar a l'arquitectura defensiva d'una normativa amb caràcter jurídic que permetés la seva tutela fou el Decret de 22 d'abril de 1949 (BOE núm. 125, de 5 de maig de 1949) sobre protecció dels castells espanyols. En aquest decret ja s'establia la necessitat d'elaborar un inventari documental i gràfic que identifiqués aquests elements a protegir. Aquesta prevenció es complí amb la redacció, el 1968, del "Inventario de Protección del Patrimonio Cultural Europeo. Monumentos de Arquitectura Militar." En aquest inventari apareix Sa Torre Major com a torre, amb el codi 006 (IPCE).

Així doncs, aquesta protecció genèrica, acompanyada pel posterior inventari (IPCE) afecta aquesta edificació que, en virtut de la disposició addicional segona de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol i de la disposició addicional primera de la Llei 12/1998 del Patrimoni Històric de les Illes Balears, passà a tenir consideració de BIC (monument) i consta inscrita, al Registre General de Béns d'Interès Cultural de l'Estat amb el codi R-I-51-0008327.

També es troba inclosa al catàleg del patrimoni històric i artístic d'Alcúdia, amb aprovació definitiva, amb el codi d'identificació AM4, i grau de protecció A.

L'objecte del present expedient és delimitar aquesta edificació i el seu entorn de protecció per tal de completar la declaració originària, així com complimentar tot allò que estableix la Llei 12/1998 sobre el procediment i contingut dels expedients de declaració d'un Bé d'Interès Cultural. Se completen, per tant, a més de la delimitació del bé i del seu entorn de protecció, la fitxa tècnica, la memòria històrica i descriptiva, l'estat de conservació, les mesures de protecció i criteris d'intervenció.

2. FITXA TÈCNICA

Denominació: Torre Major

Emplaçament: Carrer del Cranc, 2 (Ref. Cadastral: 2597203EE1029N0001RE)

Municipi: Alcúdia

Cronologia: Segle xvii

Usos: Original: defensiu ; actual: sense ús.

Classificació de sòl: Sol urbà.

Àmbit d'Intervenció Paisatgística AIP-5

3. MEMÒRIA HISTÒRICA

3.1. Les torres de defensa de Mallorca

Les circumstàncies geogràfiques de les Balears han fet que al llarg de tota la seva història els seus pobladors hagin estat pendents de possibles incursions arribades des de la mar. Si bé es troben edificacions de caire defensiu des de la prehistòria, és des de l'edat mitjana, quan es comencen a executar a Mallorca les primeres obres d'envergadura pel que fa a arquitectura militar, primer en època islàmica i després cristiana.

D'època islàmica destaca l'antiga Almudaina, parcialment fonamentada sobre restes romanes. També el recinte emmurallat de Palma (dos recintes d'aquesta època), el Castell de Santueri, el d'Alaró, el de Pollença, i altres torretes aïllades que constitueixen un sistema defensiu de conjunt per tota l'illa. Ja en època cristiana, i amb una concepció similar, es construeixen els castells de Capdepera, Bellver, reforma de l'Almudaina, les torres de Porto Pi, la torre de Canyamel, etc. Comença, a més, a regularitzar-se la vigilància costanera amb el posicionament de vigilants en punts estratègics prop de la mar, de manera que podien avisar als nuclis propers davant de possibles desembarcaments.

A partir del període baix medieval hi ha un augment d'aquestes estructures defensives vinculades tant a espais domèstics com al control de punts estratègics. Aquest és l'origen del sistema defensiu de tot el front costaner, que es perfeccionarà en el segle xvi amb l'augment de les incursions pirates a l'illa, amb importants successos com l'assalt al Port de Sóller (1542), Valldemossa (1545), Pollença (1550) i el desembarcament d'Andratx (1558).

Davant aquesta situació, a partir del segle xvi, s'anà creant un entramat de torres marítimes, perfectament planificat, en vistes a la defensa global del territori, que finalitzà en el segle xvii. Les torres defensives costeres, com les interiors, tenien com a principal funció la d'encarregar-se de la vigilància dels nuclis habitats, donar avís a través del sistema de focs dels atacs de tropes enemigues, així com de servir de refugi per la pròpia gent de les possessions.

En el segle xviii s'introdueixen novetats en el sistema defensiu, a causa de les innovacions en l'armament, malgrat es manté l'antic sistema de vigilància. Es comença la construcció de bateries defensives, de construcció menys costosa i silueta menys vulnerable. Aquestes proliferen sobretot a les badies d'Alcúdia i Pollença (bateries de Tacarix, de Manresa, l'Avançada i d'Albercutx). A Palma, es construeix la bateria Avançada de Sant Carles l'any 1662, i a finals de segle es fortifica la Badia d'Alcúdia amb les bateries de Morell, Son Bauló, Bateria Nova de s'Albufera i la des Faraió.

En el segle xix es produeixen novetats en l'enginyeria militar, augmentant la capacitat de projecció dels projectils, quedant obsolet el concepte de les torres de defensa, així com les murades modernes i les "zones polèmiques". A finals del segle xix es construeixen nous elements com la Torre den Pau, Bonanova, Illetes i Enderrocat, amb la Bateria (Alfons xiii).

De tota aquesta part de la història defensiva de l'illa es conserven, entre les torres de la costa i torres i edificis fortificats de l'interior, prop de dos-cents elements. En el terme d'Alcúdia s'han inclòs 8 elements al llistat de l'IPCE i per tant amb declaració com a BIC.

3.2. La Torre Major: dades històriques

La badia d'Alcúdia, per la seva configuració, la seva proximitat de l'illa de Menorca, moltes vegades en mans d'enemics, i per l'amplitud de les seves platges, facilita el perill d'atacs o desembarcaments alhora que permet una vigilància més còmoda que a altres indrets de l'illa. A més de la pròpia seguretat d'Alcúdia, la correcta defensa d'aquesta part del territori era important per al conjunt de l'illa, com demostra l'ordre de Felip ii on es deia que una part de l'illa la guardava Palma i l'altra Alcúdia.

Malgrat això, al segle xvi, tot i el reforçament i construcció de nous baluards, no contava amb defensa costanera i aquesta s'estructurava a través de la talaia d'Alcúdia, que es comunicava amb les d'Albercutx a Pollença i la de Moreia a Artà.

El 1585 el virrei Lluís Vic i Manrique va ordenar la construcció d'una torre a l'illot de Formentor (no construïda) i una altra, la Torre Major, a l'antic Port Major, com era coneguda aquesta àrea. Les obres s'iniciaren el 1598, després que Felip ii signés el privilegi per fortificar els ports d'Alcúdia i s'acabaren el 1602.

Durant aquest segle i principis del següent es dugueren a terme algunes intervencions tant a la pròpia torre (la cisterna, el 1651; l'escala, el 1674 i el 1683), i a zones pròximes, com la construcció d'en estable per els cavalls (1704) o a l'artilleria.

Amb la instal·lació de 4 peces d'artilleria del gàlib de 24 el 1740 i la impossibilitat d'ubicar-los a la terrassa pel pes, es va construir, davant la torre, a prop del mar, una bateria baixa, un cos de guàrdia entre la torre i la bateria i un petit magatzem com a polvorí. Amb la construcció dels talussos ran de mar, tots aquests elements foren eliminats.

Del segle xviii i xix, la bibliografia no aporta moltes dades sobre transformacions o modificacions, més enllà d'assenyalar que el 1794 estava en bon estat, necessitant petits adobs.

Els anys posteriors a la guerra civil espanyola es varen dur a terme importants transformacions morfològiques de la torre per tal d'adaptar-la a les necessitats dels militars. La transformació més important fou el massissat amb terra de gran part de l'interior, amb la finalitat de poder col·locar sobre el terrat una gran estructura de suport per al sistema de transmissió de senyals per a submarins.

L'any 1996 la torre fou desafectada de l'exèrcit, que la va vendre a l'Ajuntament d'Alcúdia.

L'any 1997 es comencen les obres de restauració de la torre, sobre el projecte de l'arquitecte Anselm López Bezunartea. Atesa l'escassa importància arquitectònica de les obres i afegits posteriors i l'interès que suposava recobrar l'estat original, es va considerar convenient la seva restitució a la unitat arquitectònica conceptual tot i conservant aquells elements posteriors que no desvirtuessin o emmascassin l'edifici o bé servissin per identificar un procés evolutiu de l'immoble.

La principal intervenció fou la retirada del sistema de transmissió de senyals instal·lat a la coberta i els cossos afegits en reformes recents, així com el buidatge de terra del cos central, quedant al descobert la cisterna, que no pareix ser l'original, ja que la seva ubicació no coincideix amb la descrita per l'Arxiduc. Durant el buidatge es va constatar que la cambra central havia sigut modificada, probablement durant el massissat, amb l'enderroc de la volta central que dividia originalment les dues plantes, amb la intenció de poder formar una sola peça per a poder-la omplir i compactar més fàcilment. Durant la restauració es va decidir deixar el volum aconseguit com una sola cambra i es va cobrir amb una sostrada de llosa de formigó amb un òcul central.

També es va dur a terme la recuperació de la façana exterior de la torre, d'on es va treure el cablejat i altres afegits; a més del descrostament del referit, quedant els carreus de marès vistos, excepte al parament rebaixat de coberta, que manté el seu referit. Amb el descrostament van quedar al descobert desfetes comeses en èpoques anterior, com una gran regata en forma d'arc. A la part exterior es va eliminar un petit safareig al peu de l'escala.

4. MEMÒRIA DESCRIPTIVA

La torre, localitzada entre el nucli d'Alcúdia i Alcanada, se situa a 18 metres sobre el nivell de la mar, és una de les grans torres de Mallorca, gairebé la major de la seva època. Troncocònica, de planta circular, fou construïda amb carreus de marès que descansen sobre un sòcol de pedra que dona forma a un repeu cilíndric anivellador. Té un diàmetre de 15 metres i una alçada màxima de 1400 m.

El cos de la torre és lleugerament atalussat fins a una alçada d'uns 9 metres on es situa una línia d'impоста, de secció semicircular, a partir de la qual el parapet és vertical. El parapet, de marès, amb una forta represa entre la façana orientada a la mar i l'altra, on es situa l'accés principal. El mur orientat a la mar està rebaixat respecte a l'alçada original, segurament per ser a barbada. A la façana on es localitza l'accés a la torre es troba la barbacana.

Remata la torre una coberta plana, on se situa una garita circular amb la coberta cònica. La terrassa també acull un fumeral de la xemeneia, molt alterat i un forat del que havia estat la cuina. Les lloses de la terrassa, a l'època de l'Arxiduc eren de marès col·locades de manera concèntrica, tot i que per a la col·locació del sistema d'enviament de senyals és reforçat amb una solada gruixuda de formigó. Durant la darrera restauració de l'any 1997, i per tal d'extreure les terres de l'interior de la cambra central, es va enderrocar el forjat que cobria aquesta sala i es va executar un nou forjat de coberta de llosa de formigó d'un cantell considerable.

Les obertures de l'exterior han estat modificades tant en forma com en estructura i algunes estan cegades.

El portal d'accés originari es situava damunt l'actual. Situat a uns 4,5 m. d'alçada, s'accediria amb una escala de mà. Aquest portal estava protegit per un matalàs, actualment molt deteriorat, sostingut per permòdols esculpits. Posteriorment es va obrir el portal d'accés actual, al qual s'accedeix per una escala d'obra, adossada al mur. Aquest portal està rematat per un timpà amb l'escut d'armes de Felip II, atribuït a l'escultor Antoni Verger i datat el 1602, quan es varen acabar les obres. L'escut té a banda i banda un blasó amb un castell i un arbre respectivament.

L'interior, tal com el poden veure en l'actualitat no es correspon amb la imatge que va donar en el seu moment l'Arxiduc Lluís Salvador a Die Balearen, ja que per poder reforçar la torre per a la instal·lació de les estructures del sistema de transmissió de senyals es varen reomplir algunes cambres per fer-les massisses, alterant la morfologia interior.

La planta baixa està dividida en dues cambres, destinades a magatzems, connectades entre elles, (la més gran de 15 metres quadrats, i la més petita de 9 metres quadrats) les traces i mides són irregulars, i cada una està coberta per volta de canó. Les parets estan referides i emblanquinades amb traces de pintura. La il·luminació-ventilació es realitza per una petita finestra a cadascuna. Des de la reforma de 1997-2000 apareix un nou espai de grans dimensions i doble alçada que correspon a la part farcida inicialment amb terra. Ara el cos central està format per un espai d'uns 40 m², amb una alçada de 7 metres, fins al forjat-llosa de formigó de coberta. L'interior de la cambra, a diferència de la resta d'espais, és de maçoneria de pedra vista sense referits, fet que obliga a pensar si el referit que tenim a la resta de cambres és d'època recent. A la gran cambra queda al descobert la cisterna original, de perfil piriforme, eixamplant-se més avall i esgraonat de pedra amb part encastada al gruix del mur. A la cambra apareix també, a nivell de planta primera, el traçat arquejat d'un arc irregular remarcant al mur divisor format per pedres de marès. Aquest arc deixa a la vista la connexió a nivell de planta baixa de la gran cambra central

amb una de les cambres que encara estan massissades per terra. L'accés es troba tapiat per el gruix de les terres, actualment compactes pel propi pes. Durant la restauració de l'any 1997 es va constatar que es tractava d'una petita cambra que ha perdut la volta que la cobria, que ha estat substituïda per un sostrat pla d'escassa consistència, fet que aconsellava evitar el buidatge complet abans no es fes una estructura de reforç.

La planta intermèdia presenta característiques semblants a la planta baixa. Repeteix l'habitació de 15 metres quadrats que disposa d'una finestra amb unes singulars fornícules laterals. La segona habitació de 9 metres està unida amb una arcada a una altra habitació de 8 metres, en la que hi ha una xemeneia, una cuina, una pica i armariets de paret construïts buidant el propi mur. En el final hi ha un espai de 5 metres quadrats, distribuïts amb envans alicatats, banys i excusat. Totes les sales d'aquesta planta són cobertes per voltes de canó. Aquesta planta es connecta a través de dues obertures acabades amb arc apuntat amb el gran espai de la cambra central a doble alçada. Les obertures han estat modificades amb l'execució d'unes quantes fileres de bloc de formigó a mode de barana.

Una escala de cargol de 1,7 m. de diàmetre, permet pujar a la planta superior i al terrat. L'escala té un singular passamà central helicoides. Els 35 graons han estat reforçats amb cantoneres metàl·liques per evitar la degradació per l'ús continuat, tot i que aquestes es troben actualment rovellades i despreses dels graons, suposant un risc en la seva utilització.

L'escala de caragol surt al terrat per una garita cilíndrica, acabada en punta d'aglà, ambdós elements dividits per una motllura ressaltada. Actualment es troba xapada per un sostrat. A la part superior s'accedeix mitjançant vuit escalons d'obra.

Al terrat hi ha dues cambres que han estat alterades i adaptades a les necessitats funcionals de la tropa. L'habítacle major és lleugerament rectangular de 16 metres quadrats i coberta per una volta de canó. Afegit al costat hi ha una petita estança de característiques semblants a una falsa barbacana, però de grandària inferior, tan sols 4 metres quadrats. El fumeral gairebé ha desaparegut, mentre que la presa d'aire per a la xemeneia es troba molt degradada, amb part de la seva coberta enderrocada.

El terrat ha sofert nombroses modificacions i postissos que sovint creen confusió pel mimetisme forçat.

5. ESTAT DE CONSERVACIÓ

5.1 Estat de conservació tipològic

L'estat de conservació tipològic és bo pel que fa a l'aspecte exterior, tot i haver sofert al llarg dels anys algunes modificacions respecte al seu estat original, com per exemple la modificació de la posició de la porta d'entrada o la construcció de les escales que donen accés a aquesta. També, com hem dit més amunt, el terrat ha sofert nombroses modificacions i postissos.

A l'interior és on s'han produït les alteracions més importants, la més notable va ser l'emplenat de diferents cambres per tal de massissar la torre i garantir el suport del sistema de transmissió de senyals que s'instal·là a la coberta després de la Guerra Civil Espanyola. També s'han produït modificacions de la distribució interior, per adaptar-la als diferents usos de la torre al llarg dels anys i s'han introduït elements i material impropis de l'ús tradicional i època de construcció de la torre.

Amb la restauració de la torre que va tenir lloc l'any 1997 es varen dur a terme petites actuacions encaminades al restabliment de l'estat original d'aquesta. Una de les intervencions més importants va ser el buidatge del cos central, quedant al descobert la cisterna original.

Els elements que s'havien construït a l'exterior de la torre, com unes cavallerisses o una bateria avançada, han desaparegut.

5.2 Estat de conservació física

Estructuralment, la torre no presenta patologies greus als murs ni a les cobertes que puguin posar en perill la seva estabilitat, tot i que s'observen esquerdes, alguns d'ells d'importància, com el situat a la zona sud-est i el situat a la zona nord, que transcorre entre buits de façana i sobre la porta d'accés, i que necessiten ser fermats.

S'observa la degradació i l'embrutiment del llenç exterior de marès, així com la manca de calç a les juntes o la pèrdua de material causada per l'erosió o l'execució de regates, que, juntament amb la seva exposició a la intempèrie, afavoreixen la penetració d'aigua i la debilitament de les fàbriques. A la franja superior del mur orientat a la mar, hi ha pèrdua del revestiment i falta de cohesió d'aquest amb el suport de marès.

Els elements de coberta, com són les garites, la barbacana o la xemeneia presenten un estat considerable de degradació, amb zones parcialment enderrocades, amb presència d'esquerdes, sobretot als elements més febles com són les llindes i amb pèrdua de revestiments. L'arrancada de l'escala de cargol des de la coberta es troba en mal estat de conservació, al quedar aquesta molt exposada a la intempèrie. A la coberta també hi ha crescut vegetació sobre la solera de formigó.

En relació a l'interior de la torre, totes les dependències presenten degradació pel que fa al seu estat de conservació, amb pèrdua de revestiments, aterracats i emblanquinats. El morter de revestiments de les voltes de canó es troba bombat i molt deteriorat. L'escala de cargol

presenta risc en la seva utilització, degut al rovellament de les cantoneres metàl·liques, que en molts casos s'han despreses del suport. També hi ha pèrdua de material en el passamà central.

5.3 Estat de conservació de l'entorn

Pel que fa a l'estat de conservació de l'entorn, cal referir-se, per un costat, a que, fins a l'actualitat s'ha conservat adequadament la connexió visual d'aquesta torre vers la mar i d'aquesta cap a la torre. La torre resulta també visible des de la via pública des de la qual actualment s'hi accedeix (carrer del Cranc).

Pel que fa a la conservació de l'entorn, la torre s'insereix actualment en un entorn bastant transformat en l'àmbit més pròxim, per les construccions residencials properes o els usos de l'Antiga Central Tèrmica de GESA situada a l'oest. Malgrat aquesta forta transformació urbanística, la resta de la parcel·la on està construïda la torre es troba sense edificar i està coberta per vegetació.

La parcel·la on s'ubica la torre llinda, a l'oest, amb una altra parcel·la, coberta per vegetació en la que trobem dos habitatges unifamiliars aïllats que van pertànyer al poblat de GESA. A l'est, llinda amb una parcel·la ocupada quasi en la seva totalitat per un bloc plurifamiliar. Les separacions amb aquestes dues parcel·les es fan a través de murs de pedra amb enreixat metàl·lic. Al nord llinda amb el carrer del Cranc, i al sud, amb un camí costaner situat sobre les roques.

A la mateixa parcel·la, i tocant a la línia costanera, trobem una torre de senyals, recollida també al catàleg del patrimoni històric i artístic d'Alcúdia, amb el codi d'identificació AM5, i grau de protecció A. També trobem les restes d'una antiga bateria baixa construïda en pedra i que es troben en estat de runa.

6. DESCRIPCIÓ I JUSTIFICACIÓ DE LA DELIMITACIÓ DEL BÉ I DE L'ENTORN DE PROTECCIÓ

6.1 Descripció i justificació de la delimitació del bé

Tal i com s'ha anat exposant al llarg d'aquest informe, l'element amb significats i valors patrimonials ho constitueix la pròpia torre. Atès que no s'observa cap altre element a l'entorn que formés part del conjunt original (els elements que es construïren més enllà de la torre han desaparegut), l'element delimitat com a BIC és la torre, tal i com es recull a la delimitació gràfica adjunta.

6.2 Descripció i justificació de la delimitació de l'entorn.

Es delimita com a entorn de protecció una envoltant de l'element declarat BIC que permeti garantir la preservació dels seus valors patrimonials actuals que, en aquest cas s'han de dirigir principalment, al marge de la seva necessària conservació física, vers la seva consideració de punt d'observació sobre el territori i la seva pertinença al sistema defensiu que envoltava la costa.

La delimitació de l'entorn de protecció s'ha establert a partir de la valoració combinada d'una sèrie de variables, a fi de preservar el significat i els valors complets del bé cultural: estat de conservació de l'element, preservació física del bé, visualització de la torre des de terra, visualització des de la torre cap a la mar i de la mar cap a la torre i visualització de la torre des de les torres de defensa properes, tal i com queda recollida a la delimitació gràfica adjunta.

Queden també dins l'entorn de protecció els àmbits en els quals es varen aixecar construccions o instal·lacions annexes, com les cavallerisses o la bateria baixa, per si en el subsòl en quedessin encara restes.

L'àmbit definit com entorn de protecció - que apareix representat gràficament a la documentació planimètrica adjunta - inclou una porció del territori que permet una percepció correcta de la torre i des de la torre, en la mesura que l'element no tal sols queda integrat en el territori on s'ubica, sinó que també es pretén prevenir una major degradació de la relació existent entre l'element i el seu medi físic.

7. PRINCIPALS MESURES DE PROTECCIÓ I CRITERIS D'INTERVENCIÓ EN EL BÉ I EL SEU ENTORN

7.1. Mesures de protecció del propi bé

Pel que fa al BIC, s'ha de garantir la seva conservació en el seu estat primigeni, admetent-se tan sols aquelles obres que estiguin encaminades a la seva consolidació, conservació i restauració, i en casos excepcionals, de recuperació d'algunes de les seves característiques originals, tot tenint en compte el fort grau d'intervenció i modificacions que ha estat objecte la torre, especialment en el seu interior.

En qualsevol cas, les intervencions haurien de ser les mínimes necessàries per a la bona conservació de l'element. S'haurà de mantenir la volumetria existent.

S'hauran de conservar íntegrament les parts de l'element originari que han perdurat, tant pel que fa a la configuració volumètrica com a aspectes més concrets com materials, tècniques constructives, etc.

Les intervencions més modernes, que modificaren la configuració original de la torre, podran ser objecte d'estudi més específic i, si fos el cas, d'una intervenció més profunda i reversió de les parts inapropiades.

S'hauran de prendre les mesures adients per tal d'evitar els actes de vandalisme, que poden contribuir a la degradació accelerada de l'element.

S'han de estudiar les mesures necessàries per tal d'evitar les penetracions d'aigua i humitats des de l'exterior.

Com a criteri general, per a les intervencions que s'hagin de dur a terme en aquest bé, s'hauran de tenir en compte els aspectes arqueològics.

Les intervencions més enllà del simple manteniment, hauran de comptar amb la participació d'un equip interdisciplinari en el qual hi participi, a més de l'arquitecte i l'enginyer de l'edificació, un historiador/historiador de l'art, un arqueòleg i un restaurador.

7.2. Mesures de protecció de l'entorn

Com s'ha esmentat, amb la delimitació d'aquest entorn de protecció es pretén, en primer terme, una protecció física del monument, la qual anirà des dels aspectes constructius o estructurals fins a aquells més estètics.

L'altre de les funcions principals d'aquest entorn de protecció és la preservació de les visuals del monument, vinculades, en un element d'aquesta naturalesa, al seu significat i als seus valors essencials. Per tant, les actuacions en aquesta zona no podran prescindir de tenir en compte els aspectes de millora de la contemplació d'aquest monument des dels punts on es visualitzava per dur a terme la seva funció original, ni les visuals des d'aquest cap als voltants.

Per a la delimitació de l'entorn del bé s'ha establert com a criteris principals la preservació física del propi bé juntament amb la preservació de les visuals, tant del propi bé, com del bé amb la mar i les torres properes. Per això, dins l'àmbit de l'entorn de protecció no es podran dur a terme actuacions que no tinguin una relació apropiada amb el bé, ni totes aquelles que utilitzin materials o tècnica inapropiada. En aquest àmbit no es podrà implementar nova volumetria, determinats tipus de tancaments de límit de parcel·la, determinada vegetació o qualsevol altre element que siguin un obstacle per a la visualització del bé.

En relació a les construccions existents situades a l'entorn de protecció, no es podrà augmentar la volumetria ni l'alçada dels edificis existents. No s'hi podran instal·lar elements que pertorbin la visualització del bé. No es podran dur a terme actuacions que puguin afectar a la contemplació del bé, des de el punt de vista d'aspectes més formals de geometria i volumetria fins a aspectes de tractament superficial com ara el cromatisme o els acabats.

Pel que fa a la torre de senyals, com a element ja inclòs al catàleg municipal amb nivell de protecció integral (A), només es podran dur a terme obres de consolidació, conservació i restauració.

La llei 12/98 tracta el tema dels criteris d'intervenció en els entorns de protecció dels béns d'interès cultural en el seu art. 41.3, assenyalant que el volum, la tipologia, la morfologia i el cromatisme de les intervencions en els entorns de protecció d'aquests béns no podran alterar el caràcter arquitectònic i paisatgístic de l'àrea ni pertorbar la visualització del bé. Així mateix, es prohibirà qualsevol moviment de terres que comporti una alteració greu de la geomorfologia i la topografia del territori i qualsevol abocament d'escombraries, runes o deixalles.

En tot cas, s'haurà d'estar al que assenyalava la llei 12/98, del patrimoni històric de les Illes Balears, especialment en el seus articles 3 (col·laboració del particulars), 22 i 23 (protecció general dels béns del patrimoni històric i preservació de béns immobles), 24 (suspensió d'obres), 26 (deure de conservació), 27 (incompliment dels deures de conservació), 28 (reparació de danys), 29 (informes i autoritzacions), 31 (col·locació d'elements exteriors), 37 (autorització d'obres), 40 (llicències) i 41 (criteris d'intervenció en els béns d'interès cultural) i 45 (béns mobles inclosos en un bé d'interès cultural).

8. CONCLUSIÓ

Tal i com s'ha exposat, la Torre Major gaudeix de la declaració de BIC, amb categoria de monument i codi R-I-51-0008327.

Per tal d'adaptar aquesta declaració a la legislació vigent en matèria de patrimoni històric, proposem la incoació de la modificació de l'expedient de BIC, de la Torre Major d'Alcúdia amb categoria de monument, amb delimitació del Bé i del seu entorn segons la descripció literal i gràfica que figuren a descrits a l'informe i a la planimetria adjunta.

9. PLANIMETRIA

10. FOTOGRAFIES

Veure expedient administratiu

ANNEX II**Informe tècnic de 13 de gener de 2022:****INFORME RESPOSTA AL·LEGACIONS**

En relació a l'informe emès per la UIB en virtut de l'article 9.1 de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears i a les al·legacions presentades en termini per Autoritat Portuària de Balears (APB) (18.08.2021, núm. reg. gen. 33236) en el tràmit d'audiència de l'expedient 87/2020 de modificació de l'expedient de declaració com a Bé d'Interès Cultural, amb categoria de Monument, de la Torre major, Carrer del Cranc 2, del terme municipal d'Alcúdia, s'informa el següent:

1. Respecte a l'informe de la UIB:

Des de la UIB s'informa favorablement la modificació de l'expedient, tot assenyalant que, per garantir les visuals, s'haurà de tenir un esment especial a la necessitat de controlar la vegetació de la parcel·la en que es troba la torre, car si es deixa créixer, les visuals es podien veure's afectades.

En aquest sentit, i tal com ja es deia a l'informe tècnic per a la incoació de la modificació de l'expedient, les mesures de protecció de l'entorn van dirigides principalment a la conservació de les visuals i de contemplació del monument, per tant entenem que el control de la vegetació entra dins aquestes mesures de protecció ja establertes

2. Respecte a les al·legacions presentades per Autoritat Portuària de Balears

L'Autoritat Portuària de Balears exposa en el seu escrit d'al·legacions què, dins l'àmbit d'entorn de protecció proposat per al BIC de la Torre major, s'han inclòs terrenys que pertanyen a l'actual zona de serveis del Port d'Alcúdia, antiga pedrera de GESA, i inclosos en la zona marítimo terrestre (ZMT) aprovada per OOMM de 18 de desembre de 2007 i de 24 de gener de 2008 i on actualment s'està tramitant una Delimitació d'Espais i Usos Portuaris (DEUP) del Port d'Alcúdia. Aporten documentació planimètrica de tots aquests aspectes recollits a l'escrit.

Per tot això sol·licita que s'exclouin de l'àmbit de l'entorn aquests terrenys o permetre els usos portuaris previstos en la DEUP en tramitació.

Tenint en compte la titularitat i gestió d'aquests terrenys inclosos a la zona marítimo terrestre (ZMT), així com l'àmbit que restaria com entorn de protecció per a la torre, que garantiria els criteris de preservació física de la torre, així com de les visuals, consideram justificada la seva exclusió de l'entorn de protecció, modificant el següent punt de l'informe d'incoació:

Conclusions:

A la vista de tot l'exposat es proposa, a nivell tècnic:

Estimar les al·legacions presentades per Autoritat Portuària de Balears (APB) (18.08.2021, núm. reg. gen. 33236)"

Palma, 14 de febrer de 2022

El secretari tècnic del Departament de Cultura, Patrimoni i Política Lingüística

(Per delegació de la vicepresidenta primera i consellera executiva de Cultura, Patrimoni i Política Lingüística. Resolució de 23/07/2019.

BOIB núm. 109 de 8/8/2019)

Josep Mallol Vicens

Delimitació del BIC de la Torre Major (Alcúdia) -Arquitectura defensiva-

